

FARG'ONA VILOYATI QUVA TUMANI TARIXI VA TARIXIY OBIDALARI

Ovilkbekova Munajatxon Ro'ziboy qizi

Farg'ona Politexnika instituti talabasi

Xomidov Vohidjon Obidovich

Farg'ona Politexnika instituti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Quva tumani tarixi va tarixiy obidalari to'risida ma'lumot. Ushbu tumanda o'zbek xalqi tarixini o'zida mujassam etgan muzey, tarixiy obida va ziyoratgohlari, shuningdek, barhavo va xushmanzara dam olish maskanlari hamda sayyohlik obyekti mavjud. Ushbu maqolamiz orqali men Quva tumanining tarixini hamda diqqatga sazovor maskan to'g'risida so'z yuritamiz.*

Kalit so'zlar: *Quva tumani, mo'g'ullar ixtilosi, Ahmad ibn Muhammad, Ahmad al-Farg'oniy,*

Abstract: *This article contains information about the history and historical monuments of Kuva district. In this district, there are museums, historical sites and shrines that embody the history of the Uzbek people, as well as beautiful and scenic recreation centers and tourist facilities. Through this article, I will tell you about the history of Kuva district and its interesting places.*

Key words: *Kuva district, Mongol revolution, Ahmad ibn Muhammad, Ahmad al-Farghani,*

Аннотация: *В данной статье содержатся сведения об истории и исторических памятниках Кувинского района. В этом районе расположены музеи, исторические места и святыни, воплощающие историю узбекского народа, а также красивые и живописные базы отдыха и туристические объекты. В этой статье мы поговорим об истории Кувинского района и интересных местах.*

Ключевые слова: *Кувинский округ, Монгольская революция, Ахмад ибн Мухаммад, Ахмад аль-Фергани,*

KIRISH

O'zbekiston respublikasi prezidentining qaroriga muvofiq ichki turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida qaror bandiga asosan. Respublika iqtisodiyotida turizmni strategik darajaga ko'tarish, ichki turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilish va hajmini keskin ko'paytirish, fuqarolarni mamlakatimizning turizm salohiyati bilan tanishtirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, taqdim etilayotgan turizm xizmatlari sifatini yaxshilash va jahon bozorlarida raqobatbardoshligini oshirish, turizm sohasida faoliyat yuritayotgan tadbirkorlik subyektlari uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratish, zamonaviy xizmatlar infratuzilmasini jadal rivojlantirish, shuningdek, aholini ish bilan ta'minlash va ularning daromad manbaini kengaytirish maqsadida 2022-yil 1-iyundan boshlab "O'zbekiston bo'ylab sayohat qil!" dasturi ishga tushirilgan bundan maqsad barcha viloyatlarda turizm xizmatlari sifatini yaxshilashga katta e'tibor qaratilgan. Shundan kelib

chiqab shuni ayta olamanki, Farg'ona viloyatida joylashgan Quva tumani uzoq bir tarixga ega bir tumanlardan biridir.

Farg'ona viloyati Quva tumanidagi shahar, 1974 yil 23 iyuldan tuman markazi. Farg'ona shahridan 40 km sharqda. Yaqin stansiyasi 4 km aholisi 40 ming kishi Quva Farg'ona vodiysidagi eng qadimgi shaharlardan biri. Shaharning vujudga kelishi va nomi haqida turli rivoyatlar mavjud. "Farg'ona tarixi"ning muallifi Ibratning yozishicha, Qubod (yoki Qubo) deb atalib, keyinchalik "Quva" shaklini olgan. Quva va Davan davlati to'g'risida dastlabki ma'lumotlar miloddan avvalgi 2 asrga mansub Xitoy manbalarida keltirilgan. O'sha davrda Quva kengayib qo'handiz, shahriston va rabod kabi uch qismdan iborat bo'lgan. Shahar tevaragi ikki qator qalin va baland mudofaa devori bilan o'ralgan. Rabodda baland 3,6 m yaxlit tagkursi ustida budda ibodatxonasi qad ko'targan. Ibodatxona 8 asr boshlarida arablar tomonidan vayron qilingan. 9-12 asrlarda Quva Farg'onaning yirik, ko'rkam va obod shahriga aylangan. Istaxriyning ta'kidlashicha, Quva kattaligi jihatidan Farg'onada Axsikatdan keyin ikkinchi shahar hisoblangan. Ibn Havqalning yozishicha, Quva Sayxun Sirdaryogacha yetib boradigan nahr sohilida qad ko'targan. Uning markazida Registon maydoni, ko'handizda jome masjidi, rabodida esa saroy, qamoqxona va bozorlari joylashgan. Quva mo'g'ullar istilosi oqibatida vayron etilib, 14-16 asrlarda qasaba shaklidagi maskanga aylangan. Yoqut Hammaviy Quvani katta shahar deb ataydi. Shahar Mahmud Qoshqariyning "Devonu lug'otit turk" asariga ilova qilingan xaritasida ko'rsatilgan. Quvada hunarmandchilik rivojlangan. Temirchilik va shishasozlik yuksak darajaga yetgan, shaharning o'z tangasi zarb qilingan. "Boburnoma"da Andijondan 4 og'och (farsax)narida joylashgan qishloq deb aytiladi. Quvada 1956-1960 yillarda Ya. G'ulomov boshchiligida (V.Jukov, I. Ahrorov, V.A.Bulatova, A.Muhammadjonov, H.Muhamedov, M. Aminjonova) arxeologik qazishma ishlari olib borildi. Arxeologik ma'lumotlarga ko'ra, o'rta asrlarda Quvaning umumiy maydoni 100-120 ga ni tashkil etgan. Shundan shahriston 12ga va uning shimoliy-sharqiy burchagidagi arki a'lo 1ga maydonni egallagan (shahriston va ark qoldiqlari hozirgacha saqlangan). 1998 yil Ahmad al-Farg'oniyning 1200 yillik yubileyiga tayyorgarlik ko'rish vaqtida Quvada arxeologik qazishmalar olib borildi. Buning natijasida shahristonning mudofaa devori ostidan 8m dan ziyod chuqurlikdan miloddan avvalgi 2-1 asrlarga oid moddiy madaniyat buyumlari topildi. 1998-yildagi qazishma ishlari natijasida shaharning uch darvozasi o'rni aniqlandi, shahar xarobasi hududidan turar joy binolari majmuasi va uning shimolida 7-8 asrlarga oid budda ibodatxonasi hamda u yerdagi budda ilohlari haykallari topildi. Quvadan bir qancha mashhur kishilar, xususan, Ahmad ibn Muhammad Al-Quboviy, Rukniddin Quboviy, Muhammad ibn Muhammad Al-Quboviy, Abduqayum Vaxmiy, Shokirjon Hakimiy va boshqalar yetishib chiqqan. Shaharda paxta tozalash, g'isht mebel, tikuvchilik, qandolatchilik fabrikalari, don mahsulotlari, aholiga maishiy xizmat ko'rsatish shaxobchalari, qurilish tashkilotlari, yo'llarni ta'mirlash tashkiloti, ta'mirlash –qurilish boshqarmasi, "Issiqnon", to'qimachilik korxonalari, dehqon bozorlari, savdo markazi, anor sharbati ishlab chiqaruvchi sex, avtokorxon bor. Bolalar musiqa maktablari, litsey, klub muassasalari, tuman markaziy bolalar kutubxonalari, madaniyat va istrohat bog'i, baynalminal jangchilar, 2 jahon urushi qatnashchilari xiyobonlari, Ahmad al-Farg'oni yodgorlik majmui, o'lkashunoslik muzeyi, stadion mavjud. Quva

tumanidagi “Qorovul ota” ziyoratgohi bugun eng obod maskanga aylandi. Tarixi XII asrga borib taqaladigan bu joy haqida quvaliklar orasida turli rivoyatlar uchraydi

So‘nggi yillarda (1996 ildan 2006 yilgacha) Quva aholi punkting qo‘l tegilmagan qismining janubi-sharqiy burchagida olib borilgan qazishmalar natijasida qadimiy shaharni sharq va janubdan himoya qilgan shahar devorlarining muhim qismlarini, shuningdek, ular orasidagi burchakni aniqlash imkonini berdi. bu devorlar. Bu joydagi devorlarning qolgan balandligi 4mdanoshadi.

Shahristonning janubi-sharqiy burchagida ochilgan janubiy devor orqali shaharga kirish uchun darvoza qoldiqlari arxeolog va me‘moriy tarixchilarda alohida qiziqish uyg‘otadi. Ushbu topilmadan oldin, o‘rta asrlar Quva devorlarining butun perimetri bo‘ylab faqat ikkita darvoza borligiga ishonishgan. Shaharning janubiy devoriga tutashgan buzuvq inshootlarni qazish va darvoza tekisligi loyahasining me‘moriy detallari O‘rta Osiyoning o‘rta asrlar shahriga kirish eshigi dizaynining maketi va mustahkamlovchi xususiyatlarini alohida bo‘laklarda emas, balki o‘rganish imkonini beradi. Ilgari chiqarilgan, ammo deyarli to‘liq joylashuvga ega bo‘lgan ob‘ektlar bilan vaziyat HP darajasi uchun. Darvoza strukturasi tafsilotlarini ehtiyotkorlik bilan tozalash o‘tish joyining ilgari mavjud bo‘lganligini ko‘rsatdi.

Qadimgi Quva shahrining janubiy qismida olib borilgan ishlar davomida janubiy mudofaa devori tadqiqot ob‘ekti bo‘lgan. Biroq, qazishmalarning hech birida miloddan avvalgi VI asrdan oldingi davrga tegishli bo‘lgan mudofaa inshootlari qoldiqlarini topishning iloji bo‘lmadi. e‘lon. Shaharning maydoni har doim ham bir xil bo‘lmagan. Shaharning janubiy va g‘arbiy devorlari bo‘ylab sezilarli darajada chuqurliklar ko‘rinadi. Arxeologik joy yuzasida yaxshi o‘qilgan balandliklar ostida eramizning birinchi asrlariga oid shahar devorining bir qismi topilgan. ya‘ni, shuning uchun bizning eramizning boshlarida Quvaning maydoni ilk o‘rta asrlardagiga qaraganda yarmini tashkil etdi.

Shaharning eng qadimiy qatlamlari haqida qiziqarli ma‘lumotlar olindi. 50-yillarda ma‘lum bo‘ldiki, 6-asrga kelib qadimgi Quvaning Ark va Shahristoni egallagan 12 gektar maydon. endi shahar aholisini qoniqtirmadi va binolar shimoliy mudofaa devoridan to‘kilib ketdi. Bundan tashqari, shimoliy devorning bir qismi uning ostida bizning eramizning boshidan ba‘zi mudofaa inshootlari qoldiqlari borligini ko‘rsatdi. Umuman olganda, 50-60-yillar ishining natijalari; Shahristonning turli joylaridan topilgan eramizning birinchi asrlariga oid ko‘p sonli kulolchilik buyumlari, o‘sha davrdagi mudofaa inshootlari qoldiqlari va miloddan avvalgi 1-asrdan kech bo‘lmagan ikki bronza o‘q uchlari topilmalari. Miloddan avvalgi - Quva shahri miloddan avvalgi boshlarida tug‘ilgan deb hisoblash imkonini beradi.

So'nggi yillarda olib borilgan qazishmalar bilan bog'liq holda, shaharning dastlabki qatlamlari tarixi haqidagi g'oya o'zgardi.

1996 yilda Shahristonning janubi-sharqiy burchagida olib borilgan qazishmada bronza o'q uchi topilgan. Aynan shu o'q uchlari o'q o'rnatish uchun yashirin va pastga tushirilgan uchta qovurg'a (qovurg'a) ilgari Farg'ona vodiysi hududidan ilk temir davri qabristonlaridan topilgan. Ular Pomirda topilganlarga o'xshab 5-asrda yozilgan. Miloddan avvalgi 1998 yilda olib borilgan qazishmalar paytida yana massiv dastlabki materiallar olingan. Bir vaqtning o'zida ikkita joyda - shahristonning janubi-sharqiy burchagidagi qazishmada va janubiy mudofaa devori ostidan juda xarakterli ko'rinishdagi qadimiy kulolchilik majmualari bo'lgan qatlamlar topilgan. Bu qatlamlardan topilgan kulol parchalarining ko'pchiligi qo'lda yasalgan idishlar bo'lib, ularning yuzasi ochiq yoki qizil angob bilan qoplangan. Ba'zi parchalarda qizil bo'yoq bilan bo'yash izlari saqlanib qolgan. Texnologik xususiyatlari va idishlar shakliga ko'ra, bu sopol majmua VI-III asrlarda Farg'ona vodiysining markaziy qismida keng tarqalgan Eylatan madaniyati yodgorliklariga mansub. Miloddan avvalgi e. Quva topilmalari, bir qator belgilarga ko'ra, ushbu madaniyatning kech davriga tegishli, ammo shunga qaramay, Quva shahristonining quyi qatlamlari hozirgi kungacha taxminan 2,5 ming yilga to'g'ri keladi.

Quvada olib borilgan uzoq muddatli qazishmalar natijasida qimmatli tarixiy ma'lumotlardan tashqari ko'p minglab muzey ashyolari topildi. Bundan tashqari, bu mahsulotlar Quvada ishlab chiqarilganligiga shubha yo'q, chunki arxeologlar temirchilar, shishasozlar, kulolchilar, ko'nchilar va boshqa ustaxonalarini topdilar.

O'rta asrlarning shisha puflovchi ustalari alohida mukammallikka erishdilar. Turli maqsadlar uchun ko'plab buyumlar rangli shishadan yasalgan, zargarlik buyumlaridan tortib, chaqaloq beshigidagi qozonlarga qadar. 50-yillarda olib borilgan qazishmalarda Quvada ko'plab shisha buyumlar topilganiga e'tibor qaratildi. So'nggi yillardagi ishlar ham sezilarli miqdorda shisha idishlarni berdi. Eng muhimi, turli shakldagi shisha stakan va qadahlar topilgan. Ular puflash yo'li bilan qilingan. Shisha idishlar nafaqat shakllarining nafisligi bilan ajralib turdi, ular ko'pincha qoliqlangan yoki o'yilgan naqshlar bilan qoplangan, bu esa mahsulotlarga ma'lum bir o'ziga xoslikni berdi. Yupqa qoliqli shisha iplar yordamida naqshlarni qo'llash texnikasi Quvon ustalari orasida katta muhabbatga ega edi. Ko'pincha bu iplar idishning o'zidan boshqa rangdagi shishadan qilingan.

XULOSA

Quva tumanining o'ziga xos ravishda amalda madaniy, iqtisodiy oshirilgan . Ushbu maqolada rayonlashtirish davrida Farg'ona viloyati Quva shaxrining iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, madaniy va boshqa sohalarning umumiy holatiga qisman to'xtalgan bo'lsak-da, tahlillar shuni ko'rsatadiki, Farg'ona viloyati Quva tumani hududi O'zbekiston tarixida o'ziga xos madaniy, iqtisodiy markazlardan biri bo'lgan. Ana shu jihatdan olib qaraganda, tarixiy davridagi Quva tarixini o'rganish bugungi kunda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.2.O'zbekiston Respublikasining "Turizm to'g'risidagi" qonuni. //
- 3.O'zbekistonning yangi qonunlari. -T.: Adolat, 2000. - b.131 - 140.
4. O'quv yo'riqchisi TAQI; 2000.
- 5 Ахроров И, Ремпель Л. Резное штурк Афрнсииби. 1971
6. BositxonovZ. Handasaviy naqshlaminyechimlari. T., 2002.
7. <http://tupoisk.ru/?q=Farg%27ona+viloyati+Quva+tumani+tarixi>
8. <https://ferganatourism.uz/kuva-2/album/gorodishche-kuva>